

พ่อแม่ก็แทบจะไม่ได้ช่วยเหลือเด็ก และเมื่อเกิดปัญหาในครอบครัวก็ไม่มีผู้ใดเข้ามามีส่วนช่วยเหลือ และไม่สามารถเข้าถึงบริการต่าง ๆ ของรัฐ

การวิเคราะห์พฤติกรรมของเด็ก

เด็กที่พยายามใช้วิธีการหนีหนีมักมีความวิตกกังวลต่อความล้มเหลวในการผูกมิตรอย่างสูง แต่หากสามารถผูกมิตรได้ก็อยากจะมีความสัมพันธ์กับคนรุ่นราวคราวเดียวกัน ส่วนเด็กที่เก็บตัว เป็นเด็กที่ไม่มีความต้องการหรือความปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้ใดเลย เด็กพวกนี้หากไม่ได้รับการยอมรับจะมีพฤติกรรมในทางตรงข้าม กล่าวคือ มักจะไม่ค่อยตอบสนองต่อการเริ่มต้นผูกมิตรของบุคคลอื่นหรือหากมีการตอบสนองก็อาจจะแสดงออกด้วยกิริยาท่าทาง เช่น พยักหน้าสั่นหัวหรือการถามคำถาม ตอบคำอย่างเสียไม่ได้ พฤติกรรมนี้ทางจิตวิทยาประเมินไว้ว่าเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่อายุ 5 ปี แรก และเด็กอาจได้เห็นความอยู่ดีศรีสวัสดิการที่เขาได้รับการเข้ามาอยู่ในสถานพินิจ ฯ รวมทั้งมีความหวาดหวั่น อออยาก มีประสบการณ์จากการแตกแยกของพ่อแม่ มีความเจ็บแค้นจากครอบครัวและบุคคลรอบข้าง ประสบเหตุการณ์เลวร้ายและรุนแรง สิ่งเหล่านี้จะฝังลึกและมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเด็กไปนานแสนนาน

เด็กส่วนใหญ่ที่มีพฤติกรรมไม่ถูกต้อง และเข้ารับการฝึกอบรมจะมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป โดยเป็นเด็กที่สามารถอยู่ได้กับกฎระเบียบ แต่ถ้ามีโอกาสแหกกฎ ก็จะทำ แต่ถ้าไม่มีโอกาสเด็กพวกนี้จะยอมรับกติกาโดยุษย์ แต่การยอมรับเป็นการยอมรับชั่วคราว และจำนนด้วยเหตุการณ์เด็กเหล่านี้มีความสามารถในการปรับตัว และบางคนมีลักษณะความเป็นผู้นำ มีการตัดสินใจเฉียบขาด มีจินตนาการ และสามารถสร้างงานศิลปะได้ ซึ่งดูเหมือนจะแตกต่างจากบุคลิกภาพที่เป็นสาเหตุให้เขาต้องเข้ารับการอบรมในสถานพินิจ ฯ ส่วนหนึ่งอาจเพราะเด็กไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองในการกระตุ้นศักยภาพของเด็ก อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะค่านิยมที่ไม่ถูกต้องของพ่อแม่ในการเลี้ยงดู ประการสุดท้ายคือ ความสับสนของเด็กเกี่ยวกับครอบครัว เพราะเด็กส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่มีบุคลิกภาพที่แตกกันโดยสิ้นเชิง โดยพบว่า พ่อมักเป็นคนอารมณ์ร้อน ฉุนเฉียว แต่แม่เป็นคนใจเย็น ละเอียด และเป็นผู้ถูกกระทำจากพ่อทั้งความรุนแรงทางกายและวาจา เด็กส่วนใหญ่รักแม่เพราะแม่เป็นคนเดียวที่เข้าใจและยอมรับข้อผิดพลาดได้เสมอ

โครงสร้างภาครัฐ

เมื่อเด็กถูกจับและถูกส่งมาดำเนินคดีและให้เด็กอยู่ในความรับผิดชอบของสถานพินิจ ฯ ซึ่งปัจจุบันเริ่มมีความแออัดมากขึ้น ความแออัด ความขาดแคลนภายในอาจเป็นสิ่งกระตุ้นให้เด็กต้องการหนีออกไปจากสถานพินิจ ฯ นอกจากนี้ สถานพินิจ ฯ ในสายตาคนภายนอกอาจดีสำหรับการ "ดัดสันดาน" และมองว่าเป็นการให้โอกาสแก่เด็กที่จะได้รู้สำนึกและสามารถมีอนาคตที่ดีได้ แต่จากที่เป็นจริง พบว่า เด็กจะมีการถ่ายทอดสื่อสาร และเล่าให้กันฟัง ทำให้เด็กมีประสบการณ์เพิ่มขึ้นและสั่งสมไว้ ทั้งนี้จากการพบว่า เด็กที่กระทำผิดและกระทำซ้ำซาก คดีที่กระทำมีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งมีประมาณ 20 - 30 % ที่เข้ามาในสถานพินิจอีกครั้ง แต่อาจมีบางส่วนที่ไปถูกจับกุมที่อื่น หรือสามารถหลบหนีได้ ข้อมูลนี้ยังขาดอีกมากเพราะการทำงานในปัจจุบันเป็น

ลักษณะต่างคนต่างทำ ยังขาดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ขาดการติดตามอย่างต่อเนื่อง ขาดการส่งต่อ ขาดเครือข่ายความร่วมมือทั้งระหว่างภาครัฐและเอกชน

หากจะพิจารณาว่า การที่เด็กมีโอกาสซึมซับพฤติกรรมต่าง ๆ เข้าไป นอกจากมาจากประสบการณ์ที่ได้รับจากสังคมภายนอกแล้ว การถ่ายทอดพฤติกรรมต่าง ๆ ก็มาจากการที่เด็กได้เข้ามาสัมผัสภายในสถานพินิจ ฯ ดังนั้น หากมีการสกัดกั้นโดยกระบวนการและอำนาจความรับผิดชอบของผู้อำนวยการสถานพินิจ ฯ ก็สามารถหยุดยั้งวัฏจักรที่เสี่ยงต่อการกระทำผิดของเด็กลงได้ กล่าวคือ การจัดกระบวนการช่วยเหลือเด็กก่อนที่จะเข้ามาอยู่ในสถานพินิจ(ในสถานพินิจ ฯ) โดยให้โอกาสเด็กที่กระทำผิดครั้งแรกและเป็นคดีที่ไม่รุนแรงหรือไม่เป็นอันตรายต่อบุคคลอื่น และแยกเด็กออกจากกรณีที่ทำผิดซ้ำซาก โดยมีกฎหมายรองรับ และต้องให้ผู้ปกครองหรือพ่อแม่ร่วมรับผิดชอบ ส่วนการลงโทษอาจเป็นเพียงการปรับใช้สังคม การเสียค่าปรับ หรือการอบรมระยะสั้น ๆ โดยใช้กระบวนการที่ช่วยให้เด็กได้สำนึกถึงความผิด รวมทั้งการให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการกระทำผิดของเด็ก ซึ่งอาจต้องมีการแก้ไขกระบวนการการลงโทษ กฎหมาย ซึ่งการปรับเปลี่ยนแนวทางการลงโทษเด็กเหล่านี้ อาจต้องพิจารณาเป็นราย ๆ ไป มีการติดตามอย่างใกล้ชิด อาจโดยหน่วยงานของรัฐ หรือ อาสาสมัครหรือเอกชนก็ได้ แต่การจะปรับเปลี่ยนกระบวนการทั้งระบบ อาจต้องใช้เวลานานที่จะดำเนินการ ดังนั้น ควรมีกระบวนการในการคัดกรองหรือใช้อำนาจที่มีตามกฎหมายของสถานพินิจ ฯ ทดลองหารูปแบบที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง หากสามารถปรับเปลี่ยนได้จริงก็น่าที่จะมีส่วนในการช่วยเด็กได้

"เด็กบางคน ไม่น่าจะต้องเข้ามาอยู่ในสถานพินิจ ฯ"

"ท่านผู้อำนวยการสถานพินิจ ฯ ท่านนี้ พยายามที่จะสกัดกั้นเด็กที่ไม่สมควรที่จะต้องเข้ามาอยู่ในสถานพินิจ ฯ บางราย แต่ต้องได้รับความยินยอมจาก เจ้าทุกข์ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และผู้ปกครอง แต่ส่วนใหญ่ตำรวจจะไม่ค่อยยอม "

"ถ้าเรามีวิธีการคุมประพฤติได้โดยที่เด็กที่คดีเล็ก ๆ หรือ ทำผิดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตามเพื่อน หรือ เพื่อมาชวนและพลอยไป ออกจากกลุ่มเด็กที่ทำผิดร้ายแรง ก็น่าจะดีสำหรับเด็ก แต่บางครั้งปัญหาก็อยู่ที่ผู้ปกครอง ไม่ยอมรับเด็ก"

"เด็กบางคนน่าเป็นห่วงว่า หลังจากปล่อยออกไปแล้ว จะไปอยู่ที่ไหน กับใคร แล้วเดี๋ยวก็มาอีก"

จากความคิดเห็นของผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็กในสถานพินิจ ฯ พบว่า ต่างก็เห็นร่วมกันในประเด็นของการให้โอกาสเด็กที่กระทำผิดครั้งแรกด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือไม่เจตนา หรือเพราะความคึกคะนอง หรือด้วยเหตุผลใดก็ตามที่จากการสืบสวนแล้วพบว่าเด็กไม่ได้เจตนา หรือวางแผนในการกระทำผิด ก็ควรให้เด็กได้มีโอกาสแก้ตัว และไม่ควรถูกส่งตัวเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย อย่างน้อยก็ช่วยให้เด็กไม่ต้องเสี่ยงต่อการถูกสังคม "ตราหน้า" ว่า "ผ่านโรงเรียนดัดสันดาน" มาก่อน การตราหน้าโดยสังคม ครอบครัว และเจ้าหน้าที่เป็นตราบาปที่ติดอยู่ในใจของเด็กอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีส่วนในการกระทำผิดของเด็กครั้งต่อไปอีก เพราะอาจมีเด็กอีกจำนวนมากที่ลักษณะไม่ยั้งเสพยาเสพติด ข่มขืน และชกต่อยทำร้ายกันเอง แต่ยังสามารถอยู่ในสังคมได้ เพราะเด็กกลุ่มนั้นยังไม่ถูกจับกุม จะด้วยกระบวนการหรือองค์ประกอบใดก็ตามที่เด็กกระทำในทำนองเดียวกับเด็กที่ถูกจับสามารถอยู่ในสังคมภายนอกสถานพินิจ ฯ ได้อย่างปกติ

"เพื่อนผมไม่ถูกจับ"

"คู่คดีผมเขาได้ประกันตัว เขาขัดผมคนเดียว"

"เพื่อนผมที่ดื่มกาวด้วยกัน เขาเป็นลูก "นาย" เลยได้ปล่อย"

"ผมดื่มกาว 3K ดมมาก่อนนี่ คราวก่อนได้ปล่อยไป 3 ครั้ง ครั้งที่ 4 ถูกจับ "

"ผู้หญิงที่เขาว่าผมข่มขืน เป็นคนรู้จักกับเพื่อน พ่อแม่เขาไม่อยู่ ผมกับเพื่อนเดินผ่านบ้าน วันนั้นกินเบียร์ด้วย พ่อเขาไม่อยู่ เพื่อนชวนป็นบ้าน เห็นเพื่อนทำแล้วชวนผมผมก็ทำ"

จะร่วมกันแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร

การแก้ไขที่สถานพินิจ ฯ อาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งในระยะปลายทางของกระบวนการทั้งหมด ทั้งนี้เพราะต้นเหตุของปัญหามาจากหลายองค์ประกอบได้แก่ สภาพะภายในครอบครัวของเด็ก ตัวเด็ก สภาพเศรษฐกิจหรือลัทธิทุนนิยม และชุมชนมากกว่า แต่ก็มิใช่จะไม่พยายามให้เกิดกระบวนการแก้ไขที่สมบูรณ์ถึงแม้จะไม่ได้ทั้งหมด แต่หากร่วมมือกันอย่างจริงจัง และจริงจังจากทุก ๆ ฝ่ายก็น่าจะเป็นวิธีที่ดีสำหรับเด็กที่เป็นกลุ่มเสี่ยงทั้งหลาย ซึ่งแบ่งเป็น

- 1.ภาคเอกชน ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน และสังคม
- 2.ภาครัฐ

1.ภาคเอกชน ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน และสังคม เริ่มตั้งแต่การสร้างครอบครัว การเลือกคู่ การปลูกฝังค่านิยม จิตวิญญาณ ซึ่งมีอยู่ในสังคมไทยในอดีตที่เจือจางไปในปัจจุบัน การยอมรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติโดยขาดวิจารณญาณ และขาดสติ การตีค่าทุกอย่างเป็นวัตถุ การให้ค่าของวัตถุมากกว่าค่าทางความรู้สึกและวัฒนธรรม การปล่อยให้เด็กแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเองโดยขาดการชี้แนะเพราะพ่อแม่ก็ให้ค่าของวัตถุมากกว่าค่าของความรู้สึก และสนองความต้องการทางกายมากกว่าทางจิตใจ สังคมโดยรวมล่มสลาย เวลาที่ใช้ไปถูกตีค่าเป็นเงิน ยึดติดกับเงิน และการกระทำทุกอย่างมีเงินเป็นเงื่อนไขในทุกกรณี การขาดการพึ่งพิงทางสังคม ขาดความเอื้ออาทรในชุมชนและการมีอัตตาสูง แม้แต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่ฉบับที่ 1-6 ล้วนแต่เน้นที่เศรษฐกิจมากกว่าสังคม ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 7 เริ่มหันมาให้ความสนใจกับสังคมมากขึ้น ซึ่งขณะนั้นสังคมก็ "ป่วย" กันอย่างทั่วถึง แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีทางออกในการแก้ไข ปัญหา ทุกคนในสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบมากน้อยแตกต่างกันไป แต่ก็ต้องมีการเยียวยาสังคมที่นับวันจะหายารักษายากมากขึ้นทุกวัน เพราะปัญหาต่าง ๆ โยงใยถึงกัน มีการกล่าวถึงการทำให้สังคมเข้มแข็ง มีโครงการต่าง ๆ ที่สร้างสังคมให้เข้มแข็งแต่ถ้าหากผู้ดำเนินการยังมีวัตถุประสงค์แฝงมากกว่าการต้องการช่วยแก้ไขอย่างจริงจัง ก็คงต้องใช้เวลาอีกนานในการฟื้นฟู

สิ่งที่เด็กวิตกกังวล คือ "เขาจะได้รับโอกาสจากสังคมหรือไม่" การปรับเปลี่ยนความคิดเห็นและทัศนคติของคนในชุมชนและสังคมต้องใช้เวลาและดูเหมือนจะยากมาก แต่สิ่งที่สามารถทำได้ก่อนคือการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เด็ก การเตรียมเด็กให้พร้อม การเตรียมครอบครัวให้พร้อมก่อนที่จะเด็กจะได้รับการปลดปล่อย รวมทั้งระบบความช่วยเหลือของสังคมในการติดตามและให้การแนะนำเด็ก ซึ่งถึงแม้ครอบครัว

ส่วนใหญ่จะล้มเหลวโดยระบบของครอบครัวแต่ครอบครัวแต่ละครอบครัวก็ยังมีศักยภาพในการที่จะดำรงชีวิตในสังคม หากได้มีการส่งเสริมอย่างแท้จริงและครอบครัวยอมรับว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับเด็กเป็นปัญหาและพร้อมที่จะร่วมกันแก้ไขแทนที่จะแก้ปัญหาโดยการส่งเด็กไปยังสังคมอื่น

"แม่บอกว่า จะส่งผมไปอยู่กรุงเทพ ฯ"

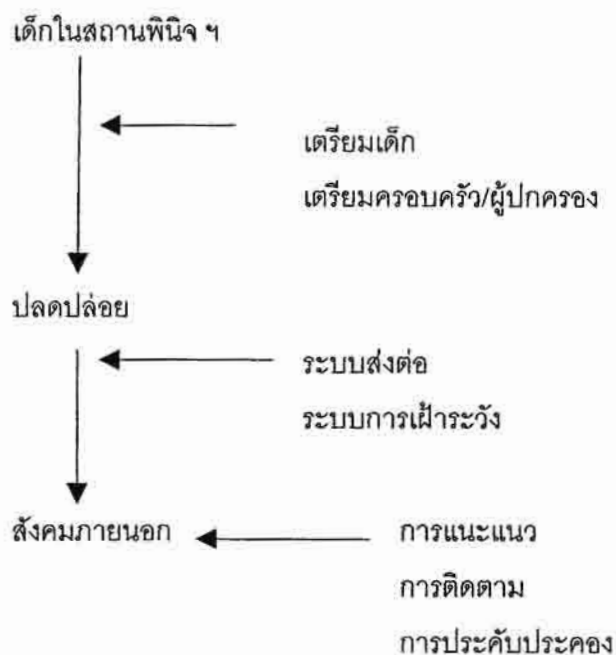
"คนแถวบ้านพอจะรู้ แต่เวลาเขามาถามกับบอกว่าลูกไปอยู่กับญาติ กลัวว่าถ้าเขาออกไปแล้วจะมีปัญหากับคนแถวบ้าน เลยจะส่งไปอยู่กับญาติที่ กรุงเทพ ฯ ให้ไปเรียน งาม ฯ"

"อยากบวชให้แม่ แม่มาขอ"

การแก้ปัญหาโดยครอบครัวและเด็กจะต้องอาศัยความร่วมมือจากคนทุกคนในครอบครัวซึ่งถ้าหากมีโครงการเตรียมความพร้อมนี้เกิดขึ้น คาดว่าจะสามารถช่วยเด็กได้ระดับหนึ่ง นอกจากนี้การมีเครือข่ายภายนอกในการติดตามเด็กอย่างใกล้ชิด เด็กสามารถขอคำปรึกษาได้เมื่อประสบปัญหา ก็น่าที่จะเกิดเครือข่ายในการช่วยเหลือให้กำลังใจแก่เด็กซึ่งอาจดำเนินการโดยองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือเด็ก หรือชุมชนก็ได้ หากทุกฝ่ายมีความตั้งใจเด็กเหล่านั้นก็น่าที่จะสามารถผ่านพ้นปัญหาไปได้อย่างเข้มแข็ง และยังเป็นการเฝ้าระวังการกระทำผิดซ้ำของเด็กได้

ชุมชนและสังคมภายนอก เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่กระหน้าเข้าช่วยความรู้สึกรู้สึกของเด็กที่ได้รับการปลดปล่อยและพยายามที่จะแสวงหางานทำ แต่อาจเนื่องจากขาดความรู้พื้นฐานในการศึกษาภาคบังคับและเมื่อเข้าไปรับการอบรมในสถานพินิจ ฯ กระบวนการในการให้ความรู้ที่จัดขึ้นไม่เอื้อต่อการนำมาใช้ในสังคมภายนอกเพราะหลักสูตรในสถานพินิจ ฯ ขาดความทันสมัย ทำให้ขาดโอกาสในการทำงานและบางแห่งถ้าหากทราบว่าจะมีประวัติกระทำผิดมาก่อนจะด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตามก็จะปฏิเสธการรับเด็กเหล่านั้นเข้าทำงาน ส่วนเด็กที่ได้รับการปลดปล่อยก็จะมีความรู้สึกเหมือน "มีบาดแผล" ในความรู้สึกที่ต้องคอยหลบเลี่ยงการปะทะสัมพันธ์กับผู้คน ความรู้สึกว่าจะมีคนรังเกียจ เป็นต้น ดังนั้น เด็กส่วนหนึ่งจึงหันกลับมาเข้ากลุ่มเดิม ๆ และเดินไปบนเส้นทางเดิม ๆ ปัญหานี้คงต้องอาศัยความร่วมมือกันหลายฝ่ายเพื่อช่วยให้เด็กเกิดความเข้มแข็ง เพราะการที่จะทำให้อีกกลุ่มคนส่วนใหญ่ในสังคมที่ยังไม่ยอมรับเด็กเหล่านั้นให้เปลี่ยนเจตคติเฉพาะบุคคลให้มายอมรับเด็กเหล่านั้นอาจต้องใช้เวลานาน มากกว่าการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เด็กและครอบครัวในขณะที่ครอบครัวยังพอมีสภาพที่จะดูแลเด็กเหล่านั้น

ศักยภาพของครอบครัวเด็กในสถานพินิจ ฯ อาจต้องเริ่มที่ความสมัครใจของครอบครัวเอง ซึ่งเป็นคนที่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด เพราะถึงอย่างไรความผูกพันในครอบครัวก็ยังมีอยู่บ้างและน่าจะมากพอที่จะช่วยให้เด็กที่ได้รับการปลดปล่อยหรือกำลังจำได้รับการปลดปล่อยมีความแข็งแกร่งพอที่จะดำรงตนเองได้ในสังคม ในขณะเดียวกันภาครัฐอาจต้องติดตามดูสักระยะก่อนเพื่อให้แน่ใจว่าทั้งครอบครัวและเด็กสามารถดำรงความเป็นครอบครัวตามศักยภาพที่ยังมีอยู่ได้ ดังตัวอย่างของเด็กในกรณีศึกษาที่ยอมรับผิดแทนแม่เพื่อแม่จะได้ดูแลน้องซึ่งตนคิดว่าแม่น่าจะดูแลน้องได้ดีกว่าตนเอง การรับรู้ความกตัญญูและความผูกพันในครอบครัวยังเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญในสังคมไทยถึงแม้จะเจือจางไปบ้างเพราะกระแสการเลียนแบบจากทางสังคมตะวันตกหรือแรงกดดันทางเศรษฐกิจที่ทำให้คนให้ความสำคัญต่อคนในครอบครัวน้อยลงก็ตาม

2. ภาครัฐ ภาครัฐมีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กตั้งแต่ระบบการจับกุม ระบบการสอบสวน/สืบสวน การพิพากษา ระบบการควบคุมในสถานพินิจ ฯ รวมทั้งระบบการคุมประพฤติ

ระบบการจับกุม ปัจจุบันได้มีการแยกเด็กออกจากห้องขังรวมในสถานีดำรวจ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ดีสำหรับเด็ก ซึ่งตามกฎหมายเด็กจะต้องย้ายออกจากสถานีดำรวจภายใน 24 ชั่วโมง แต่อย่างไรก็ตาม เด็กเหล่านี้ก็ยังมีโอกาสที่จะได้รับรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ในสถานีดำรวจ แต่จะมีปัญหาในกรณีที่จังหวัดนั้น ๆ ไม่มีศาลเยาวชนและครอบครัวและไม่มีสถานแรกรับ ดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่เด็กจะต้องถูกฝากขังไว้ในเรือนจำ ภาวะนี้เป็นภาวะที่เสี่ยงต่อเด็กอย่างมากและล่อแหลมต่อการรับรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ภายในเรือนจำ ฉะนั้นควรมีสถานที่ให้เด็กอยู่ชั่วคราวระหว่างการสอบสวน/สืบสวนโดยเจ้าหน้าที่ ขณะเดียวกันก็ต้องปลูกจิตสำนึกเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องที่ต้องปฏิบัติกับเด็กต่างจากผู้ต้องขังหรืออาชญากร

ระบบการสอบสวน/สืบสวน ถ้าเด็กได้รับการส่งต่อไปยังสถานแรกรับที่มีไม่ครบทุกจังหวัด (มีเพียง 34 แห่ง) เด็กจะได้รับการสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ของศาลหรือสถานแรกรับ โดยทำหน้าที่สอบสวน/สืบสวนหาความจริงและต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ที่มีความสำคัญในการเสนอข้อเท็จจริง และข้อเสนอแนะแก่ผู้พิพากษาเพื่อให้เป็นข้อมูลในการใช้พิจารณา ขณะเดียวกันมีผู้พิพากษาสมทบเป็นผู้ให้ความเห็นเพิ่มเติม แต่อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้พิพากษา ซึ่งทั้งผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ และเจ้าหน้าที่สอบสวนหาความจริงควรต้องมีการคัดกรองและตรวจสอบสภาพจิตใจเป็นระยะ ๆ ด้วย ทั้งนี้เพราะจะมีผลต่อชีวิตทั้งชีวิตของเด็ก หากพิจารณาตามตัวบทกฎหมายอาจมีผลเสียต่อเด็กโดยเฉพาะเด็กที่ไม่ได้เป็นผู้กระทำโดยตรง หรือกระทำผิดเป็นครั้งแรกในคดีไม่อุกฉกรรจ์ หรือกระทำโดยโง่เขลาจริง เด็กเหล่านี้ควรได้รับโอกาส

ในการที่จะมีอนาคตที่ดีต่อไป สำหรับบทลงโทษบางประการ เช่น คดียาเสพติด การกักกันอาจไม่ใช่วิธีการที่ดี เด็กเหล่านี้ควรได้รับการบำบัดอย่างถูกต้องในสถานบำบัดยาเสพติดมากกว่าการกักขังในสถานพินิจ ฯ

การพิพากษา มีความสำคัญต่อเด็กมาก หากผู้พิพากษาจะถือตัวบทกฎหมายเป็นหลักก็มีเด็กอีกจำนวนมากที่ได้รับผลจากการตัดสิน ทั้ง ๆ ที่ควรได้โอกาสในการกลับตัว แต่ทั้งนี้เป็นวิจารณ์ญาณส่วนตัวของผู้พิพากษาที่ต้องมีจิตวิญญาณ และความเมตตาต่อเด็ก และให้โอกาสเด็กในการกลับตัวเป็นคนดี และเลือกกลวิธีในการลงโทษเด็ก เช่น การบริการสังคม การปรับเงินผู้ปกครอง การภาคทัณฑ์ เป็นต้น

สถานแรกรับ ควรมีการจำแนกเด็กที่กระทำผิดครั้งแรกออกจากเด็กที่กระทำผิดซ้ำซาก เพื่อลดอัตราเสี่ยงของเด็กในการรับรู้กระบวนการทางอาชญากรรม และมีกระบวนการบำบัดเฉพาะกลุ่ม การฝึกอาชีพให้เด็กอาจไม่ได้เป็นหนทางแก้ปัญหาก็ถูกต้อง แต่หากเด็กได้รับการบำบัดและพัฒนาศักยภาพ ส่งเสริมความสามารถของเด็กและมีการเฝ้าระวังเด็กภายหลังจากออกจากสถานพินิจ ฯ แล้ว ในส่วนนี้ควรได้มีความร่วมมือกับองค์กรเอกชน/นักจิตวิทยา/นักสังคมสงเคราะห์หรือผู้ที่มีความสามารถในการให้คำแนะนำ เด็ก/อาสาสมัคร ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

ระบบการคุมประพฤติ เป็นระบบต่างคนต่างทำ การส่งเสริมอาสาสมัครคุมประพฤติ อาจจะมีการดำเนินการร่วมกันระหว่างกระทรวงยุติธรรมและกรมราชทัณฑ์

ระบบการเยี่ยม ความจริงแล้ว ควรมีการอนุญาตให้เยี่ยมได้โดยเฉพาะวันหยุดราชการ ทั้งนี้เพราะพ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องทำงานและบางคนอยู่ไกล การให้เยี่ยมเฉพาะในเวลาราชการซึ่งเป็นเวลาที่ผู้ปกครองต้องทำงานเช่นกันอาจไม่สะดวกกับเด็กและในที่สุดคือไม่มาเยี่ยม ทำให้เกิดความทุกข์แก่เด็ก หากได้ปรับเปลี่ยนแบบแผนการเยี่ยมอาจทำให้เด็กไม่รู้สึกทรมานก็ได้ อย่างไรก็ตามการปรับเปลี่ยนกฎระเบียบต่าง ๆ ผู้ที่เกี่ยวข้องอาจพิจารณาตามความเหมาะสม การจัดกิจกรรม หรือต้องคำนึงถึงผลได้ผลเสียของการปรับเปลี่ยน แต่หากการปรับเปลี่ยนนั้นทำให้เกิดผลดีแก่หลายฝ่ายก็น่าที่จะมีการดำเนินการ

การให้การช่วยเหลือภายหลังที่ได้รับการปลดปล่อย พบว่ามีเด็กเป็นจำนวนมากที่ต้องกลับเข้ามาสู่กระบวนการกระทำผิดเดิม ๆ อาจเป็นคดีลักษณะเดิมหรือมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น จากการศึกษาและพยายามติดตามกลุ่มเด็กที่ได้รับการปลดปล่อยพบว่า เด็กไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ อาจเพราะในใจลึก ๆ ของเด็กเหล่านั้นยังไม่แข็งแกร่งพอที่จะปรับตัวกับปัญหานอกสถานพินิจได้ เพราะกระบวนการในขณะที่อยู่ในสถานพินิจ ฯ ไม่ได้ฝึกให้เด็กมีความเข้มแข็งทางอารมณ์ ดังนั้น ควรมีการเตรียมเด็กสักระยะหนึ่งก่อนการปล่อยตัวออกไปจากสถานพินิจ ฯ นอกจากนี้กระบวนการติดตามเด็กยังไม่มีเป็นรูปธรรม การติดตามเด็กจะช่วยให้เด็กส่วนหนึ่งที่จะหันกลับเข้าไปสู่กระบวนการเดิม ๆ ได้รู้ว่ายังมีหน่วยงานที่พร้อมที่จะให้การดูแลช่วยเหลือโดยเฉพาะในระยะแรก ๆ ของการได้รับการปลดปล่อย เพราะจากประสบการณ์ในการติดตามเด็กที่ได้รับการปลดปล่อยพบว่า เด็กส่วนหนึ่งสับสนกับตัวเอง ชาติที่เพิ่งทางใจถึงแม้ครอบครัวจะมีส่วนที่จะช่วยเหลือแต่สำหรับเด็กบางคนอาจไม่เพียงพอ เพราะการที่จะทำให้เด็กมีความแข็งแกร่งต้องใช้เวลา ความจริงใจ ความต่อเนื่อง และที่สำคัญคือ การสื่อสารใจต่อใจ

จากการศึกษาในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแห่งนี้ ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ตรงจากปัญหาทั้งของเด็ก ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายคดี ผู้พิพากษาสมทบผู้คุม นักจิตวิทยา พยาบาล

วิชาชีพและนักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งทุกฝ่ายต่างต้องการให้เด็กเป็นคนดีของสังคม แต่ต่างฝ่ายต่างคิด ดังนั้นการมาคิดพิจารณาร่วมกันน่าจะทำให้เกิดโอกาสที่ดีแก่เด็ก โดยเฉพาะเด็กที่กระทำผิดครั้งแรก ส่วนเด็กที่กระทำผิดซ้ำซากก็ต้องพิจารณาปัญหาและบริบทรอบ ๆ ตัวเด็ก ต้องนำเอาครอบครัวมามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ และอาจกำหนดเป็นกฎหมายที่ชัดเจน การปรับกฎหมายอาจใช้เวลายาวนานมากกว่าการหาแนวร่วมในการดูแลเด็ก เด็กในสถานพินิจ ฯ เป็นเด็กที่ส่วนใหญ่ไม่ใช่มาจากความยากจน แต่เป็นกลุ่มด้อยโอกาส ตั้งแต่เกิด คือ ด้อยโอกาสที่จะมีครอบครัวที่อบอุ่น ด้อยโอกาสที่จะได้รับการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง ด้อยโอกาสที่จะได้เลือกสรรสิ่งที่ตนเองชอบและใฝ่ฝัน ด้อยโอกาสที่จะได้รับการยอมรับจากสังคม และเมื่อเขาเหล่านั้นกระทำผิด สิ่งที่ได้รับเพิ่มเติมคือ ด้อยโอกาสที่จะมุ่งมั่นทำความดีตามปทัสสถานของสังคม เพราะมีเด็กหลายคนที่มีการกระทำผิดซ้ำเพราะการประทัບตราของสังคม จนเด็กกล่าวว่า "เป็นคนดีนี้มันทำยากจังนะครับแม่ครู" จึงต้องกลับมาถามคนในสังคมว่า จริง ๆ แล้วสังคมมีความจริงใจที่จะให้โอกาสเด็กมากแค่ไหน อย่างไรก็ตามคงต้องเริ่มที่คนใกล้ตัว และผู้ที่เกี่ยวข้องก่อน

การพยายามที่จะให้เกิดมี "ครอบครัวที่พึงประสงค์" "ครอบครัวที่เข้มแข็ง" เป็นสิ่งที่หลายฝ่ายปรารถนา แต่การที่จะไปให้ถึงจุดนั้นได้ อาจต้องนำเอาบทเรียนที่ผ่านมาในด้านปัญหาสังคม เศรษฐกิจ ความ เป็นปัจเจกบุคคลของชายและหญิง รวมทั้งการให้คุณค่าของเพศ ความรักความเข้าใจ บทบาทและสถานภาพของแต่ละคนที่เป็นองค์ประกอบทั้งในครอบครัวและสังคม รวมไปถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติต่อครอบครัวทั้งในเมืองและชนบท สิ่งเหล่านี้เมื่อร้อยเรียงเข้ากันเป็นสังคมใหญ่ก็จะเกิดการเชื่อมโยงของครอบครัวคือสังคมภายในบ้าน และสังคมภายนอกบ้าน คือ ประชาสังคม หากเด็ก ๆ ได้เติบโตจากพื้นฐานความมั่นคงและความมีเสรีภาพเขาก็จะสามารถสร้างสังคมที่เข้มแข็งได้ แต่สำหรับเด็กในสถานพินิจ ฯ ไม่ใช่ว่าเขาจะไม่มีโอกาสก่อเกิดเป็นคนที่สามารถสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งได้ในอนาคต แต่จุดเปลี่ยนผ่านของปัญหาที่รุนแรงเขาอาจเป็นเหมือนปัจจัยที่ถ่วงความสามารถของเขาเหล่านั้น การวนเวียนอยู่ในวงแห่งความรู้สึกว่ามีคน "ตราหน้า" ทำให้เด็กหลายคนไม่ต้องการทำตามปทัสสถานของสังคม

บทสรุป

จากการศึกษานี้ ผู้วิจัยจะยังคงพยายามแสวงหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับครอบครัวและปัญหาของเด็กในสถานพินิจ ฯ ต่อไป เพราะยิ่งศึกษาก็จะยิ่งพบว่า ยังมีอีกหลายประเด็นที่ไม่สามารถตอบคำถามเชิงพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาการกระทำผิดของเด็กได้อย่างแท้จริง เพราะเด็กมาจากครอบครัวที่หลากหลาย กระบวนการที่ซับซ้อน มีการทับซ้อนของปัญหาและปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดของเด็กที่นับวันจะรุนแรงขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตเด็กที่ได้รับผลกระทบจากกลไกสังคม กลไกการตลาด เศรษฐกิจ ความขัดแย้ง ความรัก ความเกลียดและความเอื้ออาทร รวมถึงกระบวนการพัฒนาด้านจิตใจและจิตวิญญาณ แต่ถึงกระนั้นครอบครัวก็ยังเป็นเป้าหมายของการพยายามตอบคำถามและแก้ปัญหา เพราะครอบครัวเป็นจุดเริ่มของชีวิตเด็ก การแก้ปัญหาคงไม่มุ่งที่ครอบครัวเพียงอย่างเดียว การแก้ปัญหาต้องแก้ไขแบบองค์รวม ทฤษฎีต่าง ๆ เป็นเพียงส่วนอธิบายเหตุการณ์ พฤติกรรม และพยากรณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ แต่ความเป็นจริงคือ ครอบครัวเป็นพลวัต (dynamic) ที่ไม่มีการหยุดนิ่ง การนำเอาแนวคิดเหล่านั้นมาบริหารจัดการเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาศักยภาพของบุคคล ครอบครัว และสังคมที่เกี่ยวข้องกับเด็กให้เข้มแข็งพอที่จะประคับประคองชีวิตให้เข้มแข็งและสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพ การศึกษาติดตามระยะยาว(cohort study or longitudinal study) ในเด็กอาจจะอธิบายปัญหา สาเหตุ ของการกระทำผิดของเด็กและการไม่กระทำผิดของเด็กที่เห็นเป็นรูปธรรมได้ดี เพราะจะสามารถอธิบายถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชีวิตของเด็กได้อย่างชัดเจน

ส่วนด้านการกระทำผิดของเด็กกระบวนการคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่กระทำผิดต้องได้รับการพัฒนา การขาดแคลนเจ้าหน้าที่ อาจไม่ใช่ปัญหาในการดูแลเด็กเหล่านั้น แต่รูปแบบของผู้ดูแลเด็กเป็นแบบแผนที่สำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก ดังนั้นบุคลากรที่จะมาทำงานในสถานพินิจฯ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กควรต้องมีการทดสอบด้านคุณธรรม จริยธรรมและมีอุปนิสัยที่รักเด็กเป็นพื้นฐาน การคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามาดูแลเด็กไม่ว่าระดับใดควรได้มีการตรวจสอบสภาวะจิตใจก่อน ทั้งนี้กลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กในสถานพินิจล้วนแล้วแต่เป็นผู้เดิมความรู้สึกทั้งที่ดีและไม่ดีต่อเด็กเหล่านั้น

กระบวนการด้านกฎหมาย ก็ต้องปรับปรุงให้ทันต่อความเป็นไปของวิวัฒนาการในปัจจุบัน การใช้กฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้โอกาสเด็กหรือเป็นเครื่องมือทำร้ายเด็กโดยไม่เจตนา การลงโทษเด็กควรต้องคิดถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมากกว่าการคิดถึงตัวบุคคล และมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพเด็กมากกว่าการตราบาปเด็ก

สวัสดิการที่เด็กพึงได้รับทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ รวมถึงการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ คุณภาพและมาตรฐานทั้งในระบบการศึกษาภาคบังคับและการฝึกอาชีพ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับขณะเข้ามาอยู่ในสถานพินิจ ฯ นั้นไปประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อได้

บรรณานุกรม

- Kavaraceus ,William C,. What Research Says to the Teacher?. Juvenile Delinquency. National Association .August 1958
- พวงทอง ป้องภัย . การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อด้านการดูแลสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของมารดาไทยพุทธ และไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ;2528.
- นวลตา อาภาคัพพะกุล และ พิษญา ตันติเศรณี . รายงานการวิจัยการสร้างครอบครัวของผู้ทำงานภาค อุตสาหกรรมการผลิตและอุตสาหกรรมบริการ จังหวัดสงขลา ; 2542.
- กรมประชาสัมพันธ์. "รายงานจากคณะทำงานพัฒนาข้อมูลของกรมประชาสัมพันธ์ ตุลาคม 2538 , (อัดสำเนา).
- จรรยา สุวรรณทัต. "แบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่กำลังเปลี่ยนแปลงของครอบครัวรายได้น้อยที่อยู่ในตัว เมือง" สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร : กรุงเทพมหานคร ; 2524 : 5-12.
- สิริลักษณ์ ไหสกุล. การทำงานเชิงเศรษฐกิจของสตรีชนบทกับแบบแผนการเลี้ยงดูบุตรและภาวะสุขภาพ อนามัยของบุตรก่อนวัยเรียน วชวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- Richter K Podhisita C Soonthornhdhada K and Chamrarithrong A. "Child care in urban Thailand: choice and constraint in a changing society" Institute for Population and Social Research , Mahidol University,1992.
- ภัสสร ลิมานนท์ เกื้อ วงศ์บุญสิน สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโล . สรุปการวิจัย เบื้องต้น โครงการศึกษาครอบครัวไทย (General Family Survey) เอกสาร
- สายสมร ชาตียนนท์.ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับความสามารถด้านเหตุผลและการเลี้ยงดูของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กรุงเทพมหานคร. ปรินญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. 2526.
- ยาใจ จุลพงษ์. ประเภทของการอบรมเลี้ยงดูตามการรับรู้กับระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524
- Fine, Mark A., Donnelly, BrendaW. And Voydanoff,Patricia. The Relation between Adolescents' Perceptions of their Family lives and their adjustment in strepfather families. Journal of Adoleslescent-Research 6:4 1991 pp. 423-436.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- Holden ,George W. Coleman Susan M. and Schmidh Kristen L. "Why 3 years old children get Spanked parent and child determinants as Reported by college Educated Mothers. Merrill-palmer Quanterly 41:4 1995 pp. 431-452 .
- มนต์ชัย พินนันท. รายงานการวิจัยเรื่องอิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชนในเขตเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ . กรุงเทพฯ: ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2526.
- กุศล สุนทรธาดา และคณะ . สถานการณ์และองค์ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูในประเทศไทย. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา ; 2541.(อัดสำเนา)
- อากัสรา ศรีวัช .ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับลักษณะการกระทำความผิดของผู้ต้องขังวัยหนุ่ม ศึกษาเฉพาะกรณี: ทณฑสถานวัยหนุ่มบางเขน . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์ - การสอน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2539.
- ประณต บุญยังยืน. การศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของเด็กที่กระทำความผิดกฎหมายและเด็กที่ไม่ทำความผิดกฎหมาย. ปรินญานิพนธ์ สาขาจิตวิทยาสังคม มหาวิทยาลัยรามคำแหง.2524
- อนันต์ชัย เชื้อนธรรม พาณี ปรีชานนท์ สมภพ ถาวรยิ่ง อารี เพชรสุด อังณพ ชูบำรุง จตุพร บานชื่น การกระทำความผิดของเยาวชนในประเทศไทยและแนวทางการควบคุม พ.ศ. 2529 (Juvinite delinquency in Thailand problems and control) บริษัท วิมวอลอาร์ต : กทม. 2529.
- สุพัตรา สุภาพ. ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางกับการกระทำความผิดกฎหมายของเด็กและเยาวชน.วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .2507.
- McKormick KF. "Attitudes of primary care physicians toward corporal punishment" AMA1992 June 17;267(23) : 3161-5
- Wongboonsin K and Prachumoh Ruffolo V. Child care in Chiang Mai: determinants and health consequences for preschool aged children. Presented at Seminar on child Care in Thailand : Determinants and Health Consequences for preschool aged Children, Bangkok., 1992.
- มาลินี วงษ์สิทธิ์ และ สุตสวาท ศศิโรจน์."อิทธิพลของโครงสร้างครัวเรือนและความสัมพันธ์ในครอบครัว ต่อการทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิง" เอกสารการวิจัย สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: 2531. หน้า 45-53.
- .กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. แนวคิดทฤษฎีที่อธิบายครอบครัว.เอกสารประกอบการสอนวิชา สค.603.คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กทม. มปป (อัดสำเนา)

ภาคผนวก

องค์กรนิรโทษกรรมสากลได้รวบรวม การส่งเสริมสิทธิเด็ก ดังนี้

- 1.เด็ก คือ บุคคลที่อายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่กฎหมายภายในประเทศจะกำหนดให้บรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้น
- 2.เด็กทุกคนจะได้รับสิทธิตามอนุสัญญาโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติใด ๆ
- 3.การใช้สิทธิเด็กจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ
- 4.รัฐจะต้องปฏิบัติให้สิทธิเด็กเป็นจริง
- 5.เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลจากครอบครัว
- 6.เด็กมีสิทธิในการมีชีวิต และได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพของเขา
- 7.เด็กมีสิทธิที่จะมีชื่อ สัญชาติและรู้จักพ่อแม่ของตน
- 8.เด็กมีสิทธิที่จะมีเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น สัญชาติ ชื่อ และความสัมพันธ์กับครอบครัว
- 9.เด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่มีสิทธิที่จะติดต่อกับพ่อแม่ได้
- 10.เด็กมีสิทธิที่จะออกจากประเทศและกลับเข้าประเทศของตน
- 11.ประเทศต่าง ๆ ต้องมีมาตรการป้องกันการลักพาตัวเด็กและการพาเด็กข้ามประเทศโดยเด็กไม่ยินยอม
- 12.เด็กมีสิทธิที่จะแสดงออกและความคิดเห็นควรได้รับการพิจารณาตามสมควร
- 13.เด็กมีสิทธิในการแสดงออกความคิดเห็นและการได้รับการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารโดยไม่จำกัดขอบเขต
- 14.เด็กมีสิทธิเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา
- 15.เด็กมีสิทธิที่จะพบและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น
- 16.เด็กมีสิทธิในความเป็นส่วนตัว
- 17.เด็กมีสิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ รัฐควรส่งเสริมให้สื่อมวลชนเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม และควรป้องกันข้อมูลข่าวสารที่เป็นโทษต่อเด็ก
- 18.พ่อแม่มีความรับผิดชอบเบื้องต้นต่อเด็ก รัฐควรส่งเสริมและช่วยเหลืออย่างเหมาะสมให้พ่อแม่ดูแลเด็กได้
- 19.เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการถูกละเมิด ถูกทำร้าย ถูกทอดทิ้ง และถูกกระทำโดยมิชอบ
- 20.รัฐจะต้องให้การคุ้มครองเด็กที่ไม่มีพ่อแม่หรือพลัดพรากจากบ้านเกิดของตน
- 21.รัฐจะต้องมีกฎหมายการรับบุตรบุญธรรมที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ
- 22.เด็กผู้ลี้ภัยจะต้องได้รับการคุ้มครอง
- 23.เด็กพิการจะได้รับการดูแลและการช่วยเหลือเป็นพิเศษและจะได้รับการปฏิบัติอย่างมีศักดิ์ศรี
- 24.เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลสาธารณสุขมูลฐานที่มีมาตรฐานสูงสุดรวมทั้งอาหารและอาหารเสริม
- 25.เด็กที่อยู่ในสถานดูแลต่าง ๆ จะต้องได้รับการตรวจสุขภาพและบำบัดรักษาเป็นระยะ ๆ
- 26.เด็กมีสิทธิในความมั่นคงทางสังคม รวมทั้งการประกันสังคม
- 27.เด็กมีสิทธิในมาตรฐานในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค
- 28.เด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษา

- 29.การศึกษาของเด็กจะต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจให้เต็มศักยภาพของขา
- 30.เด็กชนกลุ่มน้อยและชนพื้นเมืองมีสิทธิในวัฒนธรรมของตน สามารถพูดภาษาของตนและปฏิบัติศาสนกิจของตนได้
- 31.เด็กมีสิทธิที่จะเล่นและพักผ่อนหย่อนใจ
- 32.เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการทำงานที่บั่นทอนสุขภาพ การศึกษาหรือพัฒนาการของเด็ก
- 33.เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการใช้เด็กเพื่อการค้าและการผลิตยาเสพติด
- 34.เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการถูกล่วงละเมิดและแสวงหาประโยชน์ทางเพศ
- 35.เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการค้าเด็กหรือถูกลักพาตัว รัฐจะต้องป้องกันไม่ให้เด็กถูกหาประโยชน์ในทุกรูปแบบ
- 36.เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการทารุณ การลงโทษ การปฏิบัติที่ต่ำทราม หรือถูกจับกุมโดยมิชอบด้วยกฎหมาย
- 37.เด็กที่อยู่ในสถานกักกันมีสิทธิได้รับการดูแลเป็นพิเศษและสามารถติดต่อกับครอบครัวได้
- 38.รัฐจะต้องป้องกันไม่ให้เด็กเข้าร่วมในความขัดแย้งทางอาวุธและห้ามเกณฑ์เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ไปเป็นทหาร
- 39.รัฐจะต้องมีมาตรการฟื้นฟูเยียวยาทางร่างกายและจิตใจแก่เด็กที่เป็นเหยื่อของสงคราม รวมทั้งเด็กที่ถูกทอดทิ้ง ถูกทารุณกรรม ถูกกระทำโดยมิชอบ หรือถูกแสวงหาผลประโยชน์ในรูปแบบใด ๆ
- 40.เด็กที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม และได้รับการปฏิบัติอย่างมีศักดิ์ศรี
- 41.ถ้ากฎหมายในประเทศใดหรือกฎหมายระหว่างประเทศใดได้รับรองสิทธิของเด็กมากกว่ามาตรฐานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กอยู่แล้ว อนุสัญญานี้จะไม่มีผลกระทบกับสิทธินั้น
- 42.รัฐจะต้องเผยแพร่หลักการและบทบัญญัติต่าง ๆ ในอนุสัญญานี้ ให้รับรู้กันอย่างกว้างขวางด้วยวิธีการที่เหมาะสมและจริงจัง